

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито актуальність дослідження проблематики формування професійної культури у зв'язку з її значенням для офіцера-прикордонника, для належної організації ним повсякденної та оперативно-службової діяльності прикордонного підрозділу. Метою статті є висвітлення результатів експериментальної перевірки концепції та технології формування професійної культури офіцера-прикордонника у вищому військовому навчальному закладі.

Використання загальнонаукових та спеціальних методів теоретико-емпіричного дослідження, насамперед аналізу наукової літератури з проблеми, систематизації та узагальнення матеріалів, логічного та системного підходів, дозволило окреслити педагогічну сутність ключових понять дослідження, охарактеризувати концептуальні засади формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників. Детально висвітлено концепцію формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, що являє собою сукупність взаємопов'язаних закономірностей, принципів, ідей і способів діяльності щодо формування професійної культури офіцера-прикордонника та розкривається на трьох рівнях: методологічному, теоретичному і технологічному. Розкрито сутність технології формування професійної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників, що передбачає поетапне впровадження педагогічних умов, відповідного змісту, форм і методів формування професійної культури протягом чотирьох етапи, кожен з яких відповідає курсу навчання, зокрема етапу ознайомлення, етапу становлення, етапу актуалізації та етапу індивідуалізації.

Охарактеризовано основні напрями педагогічного впливу протягом усіх чотирьох етапів, насамперед щодо формування мотивації до вивчення професійної культури офіцера-прикордонника; розвитку комунікативних умінь курсантів, необхідних для професійної комунікації з громадянами у пунктах пропуску через державний кордон; удосконалення навичок міжособистісної взаємодії засобами тренінгу проблемної комунікації; стимулювання пізнавальної активності курсантів засобами проблемних методів; поглиблення знань з проблематики лідерства та управління прикордонним підрозділом за допомогою дослідницьких методів; організації спеціального факультативу для ознайомлення курсантів з цінностями прикордонної служби, історією прикордонної служби та україно-російських відносин та ін. Наведено дані, що засвідчують необхідність і доцільність впровадження технології формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у вищому військовому навчальному закладі, а також запропоновано методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування професійної культури офіцера-прикордонника.

Ключові слова: експеримент; методичні рекомендації; офіцер-прикордонник; професійна культура; технологія.

Постановка проблеми та її актуальність. Офіцер-прикордонник як керівник органу охорони державного кордону для організації повсякденної та оперативно-службової діяльності повинен уміти підтримувати постійну готовність відділу прикордонної служби до дій, організовувати повсякденну й оперативно-службову діяльність з охорони кордону й управління силами і засобами для виконання завдань з охорони кордону. Важливою передумовою ефективного виконання прикордонним підрозділом завдань з охорони кордону є належний рівень сформованості професійної культури його керівника. Визначення ефективних шляхів формування зазначеної професійно важливої властивості є нагальним завданням педагогічної науки та загалом системи професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної культури у фахівців різних галузей неодноразово привертала увагу науковців. Насамперед йдеться про дослідження, що стосуються загальних аспектів професійної культури в офіцерів, здійснені ще в радянський період (Д. Волкогов, В. Вдовюк, П. Городов, В. Давидов, В. Іванов та ін.). Окрема група досліджень стосується історичних аспектів становлення професійної культури козацтва як представників першої професійної прикордонної сторожі України (В. Горобець, Ю. Мицик, С. Плохій, Т. Чухліб, Ю. Фігурний та ін.). Важливе значення мають також наукові праці з проблематики професійної культури офіцерів Збройних сил України та загалом правоохоронних органів (В. Зелений, О. Кравченко, І. Михайличенко, С. Сливка та ін.). Напрацювання В. Балашова, Ю. Дем'янюка, О. Діденка, Д. Іщенка, О. Сафіна та ін. охоплюють окремі аспекти професійної культури офіцерів-прикордонників. Безпосередньо проблематика формування професійної культури захисників кордону є предметом уваги І. Балицького, С. Білявця, І. Почекаліна, Т. Щеголевої, В. Царенка, В. Хоми, В. Мірошніченко та ін. Дослідники

вказують на важливість сформованості професійної культури офіцера, що допомагає йому ефективно виконувати завдання професійної діяльності, усвідомлювати особисту відповідальність за обрану справу, оцінювати ступінь своєї відповідності вимогам професії, цілеспрямовано вдосконалювати себе.

Однак комплексного дослідження проблеми формування у майбутніх офіцерів-прикордонників професійної культури на сьогодні немає: не обґрунтовано концепції та педагогічних умов формування цієї значущої для професійної діяльності особистісної характеристики майбутнього фахівця, не розроблено критеріїв та показників її сформованості, а також сучасного науково-методичного забезпечення формування професійної культури майбутнього офіцера-прикордонника у військовому закладі вищої освіти. Крім того, нагальним є організація професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з урахуванням нових викликів національній та прикордонній безпеці.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є висвітлення результатів експериментальної перевірки концепції та результативності технології формування професійної культури офіцера-прикордонника у вищому військовому навчальному закладі.

Методи дослідження. У статті використано систему загальнонаукових та спеціальних методів теоретико-емпіричного дослідження, зокрема таких, як аналіз наукової літератури з проблеми, систематизація та узагальнення матеріалів, логічний та системний підхід. Це дозволило окреслити педагогічну сутність ключових понять дослідження, охарактеризувати концептуальні засади формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у вищому військовому навчальному закладі, висвітлити теоретико-методологічні позиції та отримані експериментальні дані педагогічного експерименту з формування зазначеної особистісної характеристики майбутніх захисників кордону.

Викладення основного матеріалу дослідження. Професійна культура офіцера-прикордонника обумовлена змістом та функціями його професійної діяльності в системі прикордонного відомства. Загальні вимоги щодо рівня та якості виконання завдань професійної діяльності, тобто охорони державного кордону як складової загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки, викладено у нормативно-правових документах, що регулюють діяльність Державної прикордонної служби України. Зокрема про правовий характер діяльності прикордонників визначено у Законі України «Про державний кордон», актах Президента України та Кабінету Міністрів України, міжнародних договорах, угодах з прикордонних питань, директивах, наказах Адміністрації Державної прикордонної служби та регіонального управління, у Кодексі поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами (МВС, МЗС, Державній митній службі України, Державній міграційній службі України, Держприкордонслужбі).

Сутність професійної культури офіцера-прикордонника виявляється у ступені освоєння необхідних професійних знань, навичок, умінь, набутті професійного досвіду, дотриманні вимог професійної етики під час міжособистісної професійної взаємодії, у використанні найбільш раціональних способів, прийомів роботи та результативності праці. Володіння високим рівнем професійної культури допоможе офіцеру-прикордоннику ефективно вирішувати завдання з охорони та захисту державного кордону.

З урахуванням результатів досліджень Т. Глушман, О. Попчук, І. Почекаліна, Є. Хрикова та ін. з'ясовано, що сформованість професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників можна оцінити за такими критеріями: аксіологічний (слугує для діагностики ціннісного компонента професійної культури), когнітивний (необхідний для діагностики пізнавального компонента професійної культури), діяльнісний (призначений для оцінювання поведінкового компонента), інтерактивний (необхідний для діагностики комунікативного компонента) та особистісний (відповідає професійно особистісному компоненту) критерії. Оцінювання рівня сформованості професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників запропоновано проводити за чотирма рівнями – низьким, середнім, достатнім і високим.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту, проведеного на базі Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, засвідчили, що високий рівень сформованості професійної культури характерний лише для 21,97 % майбутніх офіцерів-прикордонників. Переважна більшість учасників експерименту перебуває на середньому (33,52 %), достатньому (32,37 %) та низькому (12,14 %) рівнях. Виявлено, що курсанти розуміють значення професійної культури у своїй професійній діяльності, але не визнають ролі гуманітарних дисциплін для свого особистісного становлення, важливість знання своєї історії та своїх героїв, необхідність інтелектуальних умінь та критичного мислення. Більшість курсантів вважають вивчення гуманітарних дисциплін не обов'язковим, не розуміють і не усвідомлюють значення гуманітарного знання для майбутньої професійної діяльності. У багатьох курсантів не достатньо сформовані навички і уміння вирішення складних проблемних завдань та проблемної комунікації.

Такий стан засвідчив необхідність визначення основних напрямків роботи з формування у майбутніх офіцерів-прикордонників професійної культури, зокрема визначення теоретичних засад, розроблення концепції та технології формування професійної культури офіцера-прикордонника у військовому закладі. Концепцію формування професійної культури можна окреслити як провідну ідею дослідження, що являє собою сукупність взаємопов'язаних закономірностей, принципів, ідей і способів діяльності, необхідних для формування професійної культури офіцера-прикордонника, та розкривається на трьох рівнях: методологічному, теоретичному і технологічному. Методологічний рівень концепції охоплює низку методологічних підходів, які, у свою чергу, слугують методологічною орієнтацією, що визначає стратегію дослідження. Серед важливих методологічних підходів до дослідження і проектування процесу формування професійної культури в першу чергу слід указати на системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, культурологічний компетентнісний і контекстний науковий підходи. Складовими цього рівня концепції є також принципи, насамперед принципи професійної спрямованості навчання; принцип системності та послідовності; принцип єдності національного та загальнолюдського; принцип культури відповідності; принцип провідної ролі спільної діяльності міжособистісного взаємодії і діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу та ін.

Теоретичний рівень концепції становлять філософські теорії культури, насамперед В. Біблера, М. Кагана, Л. Когана, С. Кримського, П. Поповича, що розкривають онтологічні характеристики професійної культури, зокрема її гуманістичну, людиноцентровану, творчу спрямованість. Важливе значення мають ціннісні підходи до пояснення сутності культури, що склалися серед філософських концепцій кінця XIX – початку XX століття (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт, Ф. Знанецький), теорії культурних основ націй (Б. Андерсон, Дж. Гатчінсон, М. Грох, К. Дойч, Е. Сміт та ін.), що визначають вирішальний вплив культурного ресурсу, колективних спогадів на становлення нації, її самоусвідомлення, а також дослідження з історії української історії та культури (М. Драгоманов, М. Максимович, М. Драгоманов, Леся Українка, М. Грушевський, І. Франко, С. Русова та ін.) та формування національної ідеї і самосвідомості (Х. Алчевська, Б. Грінченко, О. Духнович, В. Липинський, І. Огієнко, В. Сухомлинський, Т. Шевченко та ін.). Окремо слід вказати на значення теорій національного виховання (Г. Ващенко, П. Кононенко, Й. Сележан, С. Сливка) для формування особистості, яка високо цінує свою, громадянську, національну й особисту гідність, совість і честь (Сележан, с. 181).

У свою чергу технологічний (практичний) рівень концепції формування професійної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників стосується визначення та експериментальної перевірки технології формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, що передбачає поетапне впровадження педагогічних умов, відповідного змісту, форм і методів формування і діагностики професійної культури, моніторингу ефективності цієї роботи. Технологічний рівень концепції уявляє також низку функцій, що їх виконує професійна культура. Насамперед йдеться про функцію трансляції соціального досвіду, пізнавальну, регулятивну, ціннісну, ідентифікаційну, гносеологічну та комунікативну функції, а також фактори, що впливають на цей процес, та його закономірності.

Для перевірки запропонованої концепції на базі Національної академії Державної прикордонної служби ім. Б. Хмельницького у 2015–2019 роках було організовано дослідно-експериментальну роботу. Всього на формуальному етапі педагогічного дослідження взяли участь 247 курсантів (набору 2015 року). В ЕГ курсанти навчалися відповідно до концепції і технології формування професійної культури, з використанням спеціального навчально-матеріального забезпечення. У КГ викладачі не звертали спеціальної уваги на формування у майбутніх офіцерів-прикордонників професійної культури.

Технологія формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників уявляла особливості професійної підготовки курсантів у військовому навчальному закладі, необхідність формування їх відповідального ставлення до виконання службових обов'язків, розуміння своєї місії як захисників кордонів держави, здатності вирішувати складні завдання професійної діяльності, а також потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників та концептуальні положення методологічного і теоретичного рівнів провідної ідеї дослідження. Технологія орієнтувалася на всі компоненти педагогічного процесу (цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний та ресурсний) і охоплювала чотири етапи, кожен з яких відповідав курсу навчання майбутніх офіцерів-прикордонників.

Зокрема на першому етапі – етапі ознайомлення (1 курс) – під час викладання навчальних дисциплін «Історія України та української культури» та «Українська мова за професійним спрямуванням» викладачі звертали увагу на мотивацію майбутніх офіцерів-прикордонників до вивчення проблематики професійної культури (через їх ознайомлення із значенням професії прикордонника в історії України та для сучасної системи національної безпеки, суспільною значущістю діяльності

прикордонного відомства, місією прикордонника). На цьому етапі важливе значення мало проведення першого модуля «Професійна культура офіцера-прикордонника: історія, традиції, цінності» спеціального факультативу «Професійна культура офіцера-прикордонника: історія і сучасність». Курсанти вивчали основні етапи історії прикордонної служби, історію створення прикордонної служби України, історичні події, пов'язані з прикордонною службою, діяльність відомих полководців і воєначальників, традиції і цінності прикордонної служби України, вчилися аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати події воєнної історії.

У свою чергу під час викладання навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної комунікації з громадянами у пунктах пропуску через державний кордон було використано діалогічні методи. Під час евристичних бесід, презентацій, «мозкового штурму», «круглого столу», ділових ігор, використання практичних вправ, обговорення відеозаписів тощо (Сисоєва, с. 39) курсанти вчилися звертатись до співрозмовника, знайомитись, використовувати слова-індекси і слова-регулятиви, налагоджувати та підтримувати діалог відповідно до Відомчих стандартів культури прикордонної служби.

На другому етапі – етапі становлення – (II курс) було акцентовано увагу на формуванні основ професійної культури, насамперед через вивчення другого модуля «Професійна культура офіцера-прикордонника: ідеологія та світогляд» факультативу «Культура офіцера-прикордонника: історія і сучасність». Курсанти вивчали основні події суспільно-політичної історії України, історію державницьких та національних ідей, визначні зразки інтелектуальної історії України. На цьому етапі викладачі також пропонували курсантам вивчити окремі твори сучасної української мілітарної літератури, насамперед твори В. Шкляра («Чорний ворон»), А. Кокотюхи («Червоний»), Ю. Горліса-Горського («Холодний яр»), а також творів про російсько-українську війну 2014–2019 рр. (публіцистики і репортажно-документальної прози, військової мемуаристики, історій про військових Збройних сил України). Ознайомлення майбутніх офіцерів-прикордонників з історією української суспільно-політичної думки, сучасною мілітарною літературою дозволило збагатити їх етичний та інтелектуальний світ, ознайомити з інтелектуальною історією своєї країни, найважливішими суспільно-політичними ідеями і зразками сучасної мілітарної літератури, необхідними для засвоєння не радянської, а української мілітарної традиції.

Під час викладання навчальних дисциплін «Філософія», «Соціологія. Етика. Естетика. Релігієзнавство» відповідно до наступної педагогічної умови через «діалог культур» було передбачено прилучення прикордонників до європейських цінностей прикордонної служби. Першочергового значення викладачі надавали ознайомленню курсантів із сутністю європейської цивілізації, спадщиною якої є всі здобутки у сфері як технічних, так і гуманітарних наук. Було враховувало, що людина з обмеженим світоглядом та знанням не зможе забезпечити здійснення ефективної комунікації чи управлінського пливу. Саме тому акцент було зроблено на пізнанні курсантами, за В. Біблером, суспільно-значущих ідеалів і цінностей різних історичних епох, що необхідно для формування майбутніх офіцерів-прикордонників як людей культури – людей з діалогічним мисленням (Біблер, с. 6). Для формування у курсантів комунікативних навичок проблемної було проведено тренінг проблемної комунікації. Це допомогло поглибити уявлення курсантів про особливості проблемної комунікації, типові деструктивні прояви у процесі професійної комунікації та правила протидії. Важливе значення тренінг мав для підтримання командного духу у курсантському середовищі, свідченням чого стали готовність курсантів допомагати і приймати допомогу, безконфліктно працювати, розуміння ними того, що кожен член колективу вносить вклад в здобутки підрозділу.

На третьому етапі – етап актуалізації (III курс) – було акцентовано увагу на формуванні у майбутніх офіцерів-прикордонників знань та умінь – складових інформаційної безпеки. На цьому етапі було організовано вивчення курсантами третього модуля «Професійна культура офіцера-прикордонника: основи інформаційної безпеки» спеціального факультативу. Таким чином курсанти вивчали основні російські міфи про Україну та її минуле, історію воєнних пропагандистських кампаній, особливості інформаційної політики на початку XXI ст., механізми російської пропаганди, специфіку інформаційної складової гібридної війни Росії проти України. Предметом значної уваги були російські міфи про українську державність, про українсько-російські відносини, про українське козацтво, про Крим та ін. (Брехуненко, с. 37–42).

Під час вивчення навчальних предметів «Історія війн, конфліктів та охорони державного кордону», «Політичні та економічні системи» викладачі широко використовували проблемні методи, пропонуючи курсантам різні професійні завдання, що обов'язково містили певну суперечність. Для вирішення проблемних ситуацій курсанти повинні були здійснити операції аналізу, формулювання проблем і визначення варіантів вирішення. Викладачі також пропонували курсантам проблемні

завдання, що потребували з'ясування причин та наслідків подій, узагальнення, систематизації чи спростування. Методична цінність проблемного методу полягала у тому, що курсанти більш інтенсивно опановували професійні знання, вирішуючи проблеми, а не пасивно прослуховуючи викладача. Для формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників було використано також потенціал комп'ютерної комунікації, зокрема технологій електронного мозкового штурму та e-mail дискусійних груп, що дозволило підвищити рівень їх теоретичних знань з навчальних предметів «Історія війн, конфліктів та охорони державного кордону», «Політичні та економічні системи» і власне рівень комунікативного компонента професійної культури.

На четвертому етапі – етапі індивідуалізації (IV курс) – курсанти в рамках четвертого модуля спеціального факультативу «Українсько-російські війни: військова компонента історія і сучасність» вивчали історію українсько-російських відносин, насамперед воєн. Значення цієї педагогічної умови обумовлена посиленням військової компоненти діяльності прикордонної служби та реаліями сьогодення. Зокрема курсанти вивчали такі теми, як «Перші російсько-українські війни (XII–XIII ст.)», «Російсько-українські війни за київську спадщину», «Російсько-українські війни в часи Гетьманщини», «Війни з більшовицькою Росією за незалежність 1917–1921 рр.», «Війни за незалежність: ОУН та УПА», «Вітчизняна війна за незалежність 2014–2018 рр.». Курсанти з'ясовували коріння новітньої російської агресії, прояви російського націоналізму й імперіалізму., Загалом вивчення історії боротьби українських героїв за свою державу мало велике значення огляду на необхідність формування патріотизму майбутніх захисників українських кордонів, належної підготовки до збройної протидії агресору.

Під час викладання навчальних дисциплін «Морально-психологічне забезпечення», «Педагогіка та психологія», «Основи управління» було широко передбачено використання методу проєктів та дослідницьких методів для вивчення проблематики лідерства й управління прикордонним підрозділом, а також використання потенціалу навчально-творчих завдань для розвитку в майбутніх офіцерів-прикордонників творчого мислення. Зокрема під час вивчення навчальних дисциплін «Морально-психологічне забезпечення» й «Основи управління» курсанти досліджували проблематику лідерства, насамперед такі теми, як «Система лідерства в армії США», «Підготовка лідерів у армії США», «Лідерський курс у Військовій академії США», «Лідерство, теорія і практика управління у професійній військовій освіті США». Щодо українських реалій це були теми на кшталт: «Лідерство – душа армії (А. Зелінський)», «Військове лідерство як прийняття рішень», «Лідерство в умовах динамічної війни», «Лідерство і нова українська військова культура» та ін. Важливими також були дослідження щодо лідерського потенціалу офіцера-прикордонника, лідерства в системі охорони кордону, характеристики офіцера як лідера прикордонного підрозділу, специфіки формування лідерських якостей офіцера-прикордонника, психологічних основ виховання лідера. Дослідницькі методи давали неабиякі можливості для розвитку інтелектуальних здібностей майбутніх офіцерів-прикордонників, формування їх як національної інтелектуальної еліти. Виконання подібних завдань стало важливим дидактичним засобом професійної підготовки захисників кордону, допомогло розвивати у них уміння нестандартно мислити, що необхідно для їх практичної діяльності та адекватного реагування на ймовірні виклики та загрози.

Загалом технологія, яку було впроваджено під час експериментального дослідження, передбачала сукупність педагогічних впливів та умов, практик та заходів, необхідних для належного формування професійної культури майбутніх захисників кордону. Педагогічна система формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників можна як цілісний педагогічний процес охоплювала сукупність цілей і результатів, змісту навчальної діяльності курсантів з вивчення гуманітарних дисциплін, використання освітніх технологій з метою формування у майбутніх офіцерів-прикордонників необхідних знань, умінь, навичок і якостей – складових професійної культури, необхідних для ефективного виконання завдань з охорони державного кордону.

Висновки. За результатами експериментальної роботи з'ясовано, що показники сформованості професійної культури в курсантів експериментальних груп порівняно з даними контрольної групи суттєво вищі, зокрема якщо у курсантів контрольних груп середній бал сформованості професійної культури становить 3,64, то у курсантів експериментальних груп – 4,15. Ці дані засвідчують необхідність і доцільність впровадження технології формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у вищому військовому навчальному закладі. Запропоновані шляхи, напрями і методи роботи дозволили значно підвищити рівень професійної культури у майбутніх захисників кордону.

За результатами проведеного дослідження розроблено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам військового закладу вищої освіти щодо формування професійної культури офіцера-прикордонника. Рекомендується організувати спеціальний факультатив для ознайомлення курсантів з цінностями прикордонної служби, місією офіцера-прикордонника, історією прикордонної

служби та україно-російських відносин. Важливе значення має підвищення мотивації до вивчення професійної культури офіцера-прикордонника, розвиток комунікативних умінь курсантів, необхідних для професійної комунікації з громадянами у пунктах пропуску через державний кордон, прилучення майбутніх прикордонників до європейських цінностей прикордонної служби через «діалог культур», удосконалення у майбутніх офіцерів-прикордонників навичок міжособистісної взаємодії засобами тренінгу проблемної комунікації, стимулювання пізнавальної активності курсантів засобами проблемних методів, поглиблення знань з проблематики лідерства та управління прикордонним підрозділом за допомогою дослідницьких методів та ін.

Перспективами подальших наукових розвідок є дослідження особливостей формування професійної культури випускників академії – офіцерів тактичного, оперативно-тактичного та оперативного рівнів.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

1. Біблер, В. С. (2018). Культура. Діалог культур. Київ: Дух і літера, 368 с.
2. Брехуненко, В. (2017). Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. Київ: Інститут української археології та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. 2017. 280 с.
3. Сележан, Й. Ю. (2006). Основи національного виховання (Українознавство: історичний, філософсько-релігійнознавчий аспекти): Хрестоматія. Чернівці: Книги – XXI, 306 с.
4. Сисоєва, С. О. (2011). Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. Київ: ЕКМО, 2011. 320 с.

REFERENCES

1. Bibler V. S. Kultura. Dialoh kultur [Culture. Dialogue of cultures]. Kyiv: Dukh i litera, 2018. 368 p. [in Ukrainian].
2. Brekhunenko V. Viina za svidomist. Rosiiski mify pro Ukrainu ta yii mynule [War for Consciousness. Russian Myths about Ukraine and its History]. Kyiv: Instytut ukrainskoi arkheolohii ta dzhereloznavstva im. M. Hrushevskoho NAN Ukrain, 2017. 280 p. [in Ukrainian].
3. Selezhan, Y. Yu. (2006). Osnovy natsionalnoho vykhovannia (Ukrainoznavstvo: istorychnyi, filosofsko-relihiieznavchyi aspekty) [Fundamentals of National Education (Ukraine: Country Studies: Historical, Philosophical and Religious Aspects)]: Khrestomatiia. Chernivtsi: Knyhy – KhKhI, 306 p. [in Ukrainian].
4. Sysoieva S. O. Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh [Interactive Adult Learning Technologies]: navch.-metod. posib. Kyiv: EKMO, 2011. 320 p. [in Ukrainian].

S. Shumovetska

RESULTS OF THE PEDAGOGICAL EXPERIMENT ON THE FORMATION OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS' PROFESSIONAL CULTURE

Summary. The article reveals the topicality of the investigation into the issues of professional culture formation in respect of its importance for a border guard officer as well as for the proper organization of their daily and operational activities of the border unit. The purpose of the article is to cover the results of the experimental verification of the concept and technology of border guard officers' professional culture formation in a higher military educational institution.

The use of general scientific and specific methods of theoretical and empirical research, primarily analysis of scientific literature on the problem, systematization and generalization of materials, logical and systematic approaches, allowed to outline the pedagogical essence of the key concepts of the study, to characterize the conceptual foundations of the formation of future border guard officers' professional culture. The future border guard officers' professional culture formation concept, which is a set of interrelated rules, principles, ideas and methods concerning border guard officer's professional culture formation that is revealed at three levels: methodological, theoretical and technological, is explained in detail. The basic nature of the technology, which presupposes future border guard officers' professional culture formation is developed. Each of these stages corresponds to the training course, including the familiarization, formation, actualization and individualization stages.

The main directions of pedagogical influence during all four stages, first of all, on the formation of motivation to the study of the border guard officers' professional culture; the development of cadets' communicative skills necessary for professional communication with citizens at the state border crossing points;

the interpersonal interaction skills improvement by means of problem-based communication training; stimulation of cadets' cognitive activity by means of problem-based learning methods; extending knowledge on the issues of leadership and border management through research methods; organizing a special optional course aimed at familiarizing cadets with the border guard service values, history of border service and Ukrainian-Russian relations, etc., are described.

The data confirming the necessity and expediency of introducing the future border guard officers' professional culture formation technology at a higher military educational institution are provided. In addition to the above, the methodological recommendations for scientific and pedagogical executives on border guard officers' professional culture formation are offered.

Keywords: *experiment; recommendations; border guard officer; professional culture; technology.*